

LE TESTAMENTO

Guy de Maupassant

Traducite in interlingua per Loeiz Le Gloanec

Io cognosceva ille grande garson cuje nomine esseva René de Bourneval. Su manieras esseva amabile, ben que un poco triste. Ille semblava disillusionate, practicissime, de un scepticismo precise e mordace, habile super toto a disarticular le hypocrisias mundan. Ille repeteva sovente: « Il non ha homines honeste; o al minus illes es insolite comparate al ruffianes. »

Ille habeva duo fratres que ille non videva, le seniores de Courcils. Io credeva que su matre se habeva remaritate, viste lor nomines differente. On me habeva dicite plure vices que un historia estranie habeva evenite in ille familia, sed sin dar alcun detalio.

Iste homine me placeva completamente, nos esseva tosto ligate per amicitate. Un vespere, post que nos ambe habeva cenate apud ille, io le demandava per hasardo: « Ha vos nascite durante le prime marriage de vostre matre, o le secunde? » Io le videva pallidir un poco, pois rubescer, e ille demorava alcun secundas sin parlar, visibilmente embarrassate. Pois ille surrideva de un maniera melancholic e dulce que esseva proprie a ille, e ille diceva: « Car amico mie, si isto non vos importuna, io va dar vos detalios multo estranie re mi origine. Io sape que vos es un homine intelligente, ergo io non time que vostre amicitate suffre de illo. E si illo debeva occurrer, allora io non volerea plus haber vos como amico. »

Mi matre, le seniora. de Courcils, esseva un povre parve femina timide, que su marito habeva sposate pro su benes. Tote su vita esseva un martyrio. De disposition amabile, timorose, delicate, illa esseva maltractate sin riposo per ille qui haberea debite esser mi patre, un ex iste incultes si nominate gentilhomines rustic. Post un mense de marriage, ille viveva con un servitrice. In ultra, ille habeva como amantes le uxores e le filias de su fermeros. Illo non le impediva de haber duo infantes con su sposa; on deberea contar tres, me incluse. Mi matre diceva nihil; illa viveva in iste domo sempre ruitose como ille minime mures que glissa sub le mobiles. Discrete, disparite, fremente, illa reguardava le gente con su oculos inquiete e clar, sempre movente, le oculos de un ente stupefacite que le timor non quita. Tamen illa esseva bellette, multo bellette, toto blonde, de un blondessa gris, un blondessa timide; como si su capillos habeva essite un poco discolorate per su timores sempiternes.

Inter le amicos del senior de Courcils, qui veniva sempre in le castello, se trovava un ancian officiero de cavalleria, vidue, un homine timite, e tenere e violente, capace del decisiones le plus energic, le senior de Bourneval, de qui io ha le nomine. Ille esseva un grande galliaro magre, con un grande mustachio nigre. Io resimila multo a ille. Ille homine habeva legite, e pensava nullemente como illes de su position. Su granmatre secunde habeva essite un amica de J.-J. Rousseau, e on haberea potite dicer que ille habeva hereditate alque de iste relation de un ancestre. Ille sapeva de memoria le *Contracto social* e le *Nove Heloise*, e tote iste libros philosophante que ha preparate de longe le futur cambiamento total de nostre vetule usos, de nostre prejudicios, de nostre leges antiquate, de nostre moral imbecille.

Ille amava mi matre, il pare, e esseva amate per illa. Iste relation demorava talmente secreta que nemo lo suspectava. Le povre femina, abandonate e triste, debeva attachar se a ille desperatamente, e prender in su frequentation tote su manieras de pensar, theorias de sentimento libere, audacias de amor independente; sed, como illa esseva talmente timorose

que illa osava nunquam parlar alto, tote isto demorava includite, serrate, comprimate in su corde que nunquam se aperiva.

Mi duo fratres esseva dur contra illa, como lor patre, illes non la caressava, e, habente le habitude que illa non importava in le domo, illes la tractava un poco como un servitrice.

Io esseva le sol filio sue qui la amava vermente e que illa amava.

Illa moriva. Io haveva allora dece-octo annos. Io debe adder, de maniera que vos comprende lo que va sequer, que su marito haveva un consilio judiciari, que un partition de benes haveva essite decidite in favor de mi matre, qui haveva conservate, gratias al artificios del lege e al adjuta intelligente de un notario, le directo de testar a su grado.

Ergo nos esseva informate que un testamento existeva presso iste notario, e esseva invitate a esser presente al lectura de illo.

Io lo memora como heri. Illo esseva un scena grandiose, dramatic, burlesc, sorprendente, causate per le revolta posthume de ille morta, per ille crito de libertate, ille exigentia ex le tumba de iste martyre opprimate per nostre mores durante su vita, e qui jectava, ex su feretro clause, un appello desperate al independentia.

Ille qui credeva esser mi patre, un grosse homine sanguinee evocante le idea de un macellero, e mi fratres, duo forte garsones de vinti e vinti-duo annos, attendeva tranquillemente super lor sedes. Le senior de Bourneval, invitate a venir, entrava e se placiava detra me. Su jaco le stringeva, ille esseva multo pallide, e mordeva sovente su mustachio un poco gris al presente. Ille expectava certamente lo que occurrerea

Le notario serrava le porta con duo tornos de clave e comenciava le lectura, post haber aperite ante nos le enveloppe sigillate con cera rubie, e de que ille ignorava le contento.

Subito mi amico se taceva, se levava, pois ille prendeva un vetule papiro ex su scriptorio, lo displicava, lo basiava longemente, e ille reprendevo. « Ecce le testamento de mi amate matre:

« Io le subsignate Anne-Catherine-Genevieve-Mathilde de Croixluce, sposa legitime de Jean-Leopold-Joseph Gontran de Courcils, san de corpore e de mente, exprime hic mi ultime voluntates.

Io preca pardonno primo a Deo, pois a mi car filio René, pro le acto que io va committer. Io crede que mi infante es satis grande de corde pro comprender e pardonar me. Io ha suffrite tote mi vita. Io ha essite sposate per calculation, postea io ha essite contemnute, minuspreciate, opprimate per mi marito, io ha suffrite constantemente su infidelitates.

Io le pardona, sed io debe nihil a ille.

Mi filios senior non me ha amate, non ha monstrate alcun affection pro me. Illes me ha a pena tractate como un matre.

Io ha essite pro illes lo que io debeva esser durante mi vita; io non debe plus alque a illes post mi morte. Le ligamines del sanguine non existe sin le affection constante, sacre, de omne die. Un filio ingrato es minus que un estraniero; ille es un culpabile, nam ille non ha le directo de esser indifferente pro su matre.

Io ha sempre tremite ante le homines, ante lor leges inique, lor costumes inhuman, lor prejudicios infame. Ante Deo, io non time plus. Morte, io refusa le vergoniose hypocrisia, io osa dicer mi pensata, confessar e signar le secreto de mi corde.

Ergo, io lassa in deposito tote le parte de mi fortuna de que io dispone per le lege, a mi car amante Pierre-Germer-Simon de Bourneval, pro esser restituute postea a nostre car filio René.

(Iste voluntate es scribite in ultra, plus precise, in un acto notarial.)

E, ante le Judice supreme qui me audi, io dice que io haberea maledicite e le celo e le existentia, si io non haveva incontrate le affection profunde, devote, tenere, e immutabile de

mi amanti, si io non habeva comprehendite in su bracios que le Creator ha facite le entes pro amar, sustener, consolar le un le altere, e plorar insimul in le momentos de disillusion.

Le patre de mi duo filios primogenite es le senior de Courcils. Solmente René es le filio del senior de Bourneval. Io preca le domino del homines e de lor fatos de placiare le patre e le filio supra le prejudicios social, de facer les amar le un le altere usque lor morte e amar me ancora in mi feretro.

Tal es mi ultime pensata e mi ultime desiro.

MATHILDE DE CROIXLUCE. »

Le senior de Courcils se habeva levate; ille critava: « Ecce le testamento de un folla ! »

Alora le senior de Bourneval se avantiava de un passo e diceva con un voce forte, un voce trenchante: « Io, Simon de Bourneval, declara que iste scripto contine solmente le stricte veritate. Io es preste a provar lo mesmo per le epistolas que io ha .»

Alora le senior de Courcils iva verso ille. Io credeva que illes se batterea. Illes esseva illac, ambe grande, le un grosse, le altere magre, ambe fremente. Le marito de mi matre balbutiava. « Vos es un miserabile ! » Le altere pronunciava con le mesme voce vigorose: « Nos nos retrovara alterubi, senior Io vos haberea jam provocate desde longe si io non habeva volite salvaguardar ante toto le quietude, durante su vita, del povre femina que vos ha tanto facite sufferer. »

Pois ille se tornava verso me: « Vos es mi filio. Vole vos sequer me? Io non ha le directo de abducer vos, sed io lo prende, si vos vole accompagner me. »

Io stringeva su mano sin responder. E nos exiva insimul. Certo, io esseva folle a tres quarte partes.

Duo dies plus tarde, le senior de Bourneval occideva le senior de Courcils in duello. Mi fratres, timente un scandalo horrible, se taceva. Io les ha cedite e illes ha acceptate le medietate del fortuna lassate per mi matre.

Io ha prendite le nomine de mi ver patre, renunciante a illo que le lege me dava e que non esseva le mie.

Le senior de Bourneval es morte desde cinque annos. Io es nondum consolate.

Ille se levava, faceva alcun passos, e placiante se ante me: « Ben! Io dice que le testamento de mi matre es un ex le plus belle, le plus loyal, le plus grande cosas que un femina poterea complir. Non es illo vostre aviso? »

Io tendeva mi duo manos a ille: « Si, certo, mi amico. »